

Семен Гончаренко

У сучасному світі зростає значення освіти як одного з найважливіших факторів формування нової якості не лише економіки, а й суспільства в цілому. Її роль постійно зростає зі зростанням впливу людського капіталу.

Нові цивілізаційні виклики закономірно приводять багато країн до нового «освітнього буму», до хвилі глибоких реформ чи модернізацій систем освіти — це відбувається в таких різних країнах світу, як США і Велика Британія, Китай, країни Східної Європи, Південно-Східної Азії і Південної Америки тощо. В цих країнах швидкими темпами розвивається «філософія якості освіти», зорієнтована на розвиток духовно зрілої творчої особистості, на забезпечення високої якості навчання і якості його результатів. «Філософія якості освіти», яка передбачає перехід від якості педагогічних технологій (точніше, розмов про цю якість) до якості освіти, а в кінцевому рахунку, до якості сформованого соціального інтелекту — є основою системи забезпечення якості освіти в США, Японії, Європі. Йдеться про вироблення якісно нових цілей освіти, нових дидактичних принципів відбору, визначення ціннісно-сміслового навантаження і структури змісту освіти, про нові підходи до оцінки якості освіченості учня чи студента.

Українська система освіти поки що здатна конкурувати з системами освіти передових країн. Однак свої переваги вона може швидко втратити, якщо не буде сформульована загальнонаціональна освітня політика, яка дасть не широку підтримку громадськості. У всіх розвинутих країнах світу освітні реформи були

успішними, коли проводилися міцною державною владою спільно з суспільством. Інтереси суспільства і держави в галузі освіти далеко не завжди збігаються з галузевими інтересами самої системи освіти, а тому опрацювання і обговорення напрямів розвитку і модернізації освіти не повинні і не можуть замикатися в рамках освітнього співтовариства і освітнього відомства.

Активними суб'єктами освітньої політики повинні стати всі громадяни України, сім'я і батьківська громадськість, держава, її республіканські і регіональні інститути, органи місцевого самоврядування, професійно-педагогічне співтовариство, наукові, культурні, комерційні і громадські інститути — всі, хто зацікавлений у розвитку освіти.

Міцна загальнонаціональна освітня політика важлива й для раціонального використання тих мізерних коштів, які виділяються на освіту. Адже не секрет, що часто гроші витрачаються не на оновлення освіти як такої, не на вдосконалення змісту і технологій освіти, не на створення нових підручників, а в основному на бюрократичні структури, на утримання чиновників як управлінців, на проведення адміністративно-бюрократичних ігор на освітньому полі: зовнішнє тотальне тестування, створення бюрократичних структур для імітації інноваційних процесів, моніторингів якості чогось, ігор в акредитацію навчальних закладів, на реалізацію вигадок Болонського процесу тощо. Той безумовний факт, що освітній процес, його вдосконалення, підвищення якості відбувається не в управлінських структурах, а в конкретних школах і вищих навчальних закладах, у роботі конкретних педагогів, безпосередньо в класах і аудиторіях спільними зусиллями педагогів і учнів чи студентів повністю ігнорується.

У бурхливих нескінченних і не дуже кваліфікованих дискусіях про бакалаврату, магістратури, кредити, рейтинги та модулі, акредитації, інновації, компетенції, технології, про зовнішнє тотальне тестування, про корупцію в освіті, профільне навчання в старшій школі та інші атрибути модернізації освітніанські і наукові чиновники якось призабули, що українська середня і вища школи відстають від шкіл розвинутих країн світу в найголовнішому — в якості самого навчального процесу. Наші діти все рідше стають переможцями міжнародних предметних олімпіад, поступаючи першістю учням з Ірану, Південної Кореї, скандинавських країн тощо. Застарілий і переобтяжений зміст сьогоднішньої шкільної освіти, його відірваність від реальних потреб життя змушують багатьох дітей платити своїм здоров'ям за

необхідність засвоєння нинішніх навчальних програм. Школа середня й вища дають в основному «мертві знання», якими учні й студенти не вміють користуватися. Разом з тим школа ще не дає тріох найважливіших складових стандарту знання ХХІ ст.: інформатики (зокрема вміння вести пошук і відбір інформації), іноземних мов і базових соціальних дисциплін (економіки і права). Освітніанські чиновники не з великого розуму розвалили шкільну математичну і природничо-наукову освіту, перевели вивчення їх на віртуальне.

Професійна освіта, у свою чергу, ще не здатна належно розв'язати проблему «кадрового голоду», обумовленого новими вимогами до рівня кваліфікації робітників. Водночас багато випускників установ професійної освіти не можуть знайти собі роботу, визначити власну «нішу» — в сучасному економічному житті.

Педагогічну громадськість України захопила ейфорія інноваційних перетворень. Важко сьогодні знайти на малій країні хутір, село, районний центр чи місто, де б не створювалися інноваційні навчальні заклади, не реалізувалися якісь інноваційні підходи до навчально-виховного процесу, не створювалися якісь бюрократичні структури для керівництва інноваційними процесами. Галасу багато, а результатів мало. Говорити про освітню новітню можна лише тоді, коли її можна порівняти з якоюсь соціальною потребою, на задоволення якої ця новація і спрямована. Саме рівень і характер соціальних потреб визначають спрямування і успіх роботи з упровадженням чогось нового. Тому їхнє обґрунтування повинно враховувати конкретні тенденції і напрями соціально-педагогічного розвитку, не обмежуватись лише вузькоприкладними завданнями. Це можливо, оскільки часто інноваційна діяльність зводиться до безсистемного нагородження дрібних, непринципових новацій, не зв'язаних як між собою, так і з соціальними цілями і цінностями.

Сьогодні стає все більш очевидним, що класична модель освіти Коменського, Песталощі, Фребеля, Гербарта, Дістервега, Дьюї, Ушинського, Макаренка фактично вичерпала себе: вона вже не відповідає вимогам, які ставить до школи і освіти сучасне суспільство і виробництво. У зв'язку з цим, мабуть, треба шукати новий комплекс педагогічних і філософських ідей, які створили б інтелектуальну основу для сучасної школи. Не випадково за останні двадцять-тридцять років у всьому світі інтенсивно розвивається така молода наука, як філософія освіти, в якій заново обговорюються фундаментальні педагогічні ідеї: ідеал освіченої людини, мета ос-

віти, розглядається історія освітніх систем, вплив філософії на освіту. Шкода лише, що в нас зусиллями багатьох науковців філософія освіти перетворилася на «філософування в освіті». А проте філософія освіти поставила перед методиками навчальних предметів такі вимоги, як зміна їхнього «рецептурного, описового характеру, підвищення ролі експерименту, виявлення шляхів формування пізнавальної самостійності і творчої активності учнів у навчальній діяльності, підвищення ефективності навчального процесу, усунення навчальних переважань учнів. Розвиток нових технологій навчання, здійснення комп'ютеризації навчання обумовлюють необхідність досліджень, спрямованих на опрацювання навчальних програм з застосуванням ЕОМ, мов програмування, визначенням місця комп'ютера в кожному навчальному предметі і ролі вчителя, виявлення співвідношення комп'ютера та інших засобів навчання, опрацювання програм, спрямованих на особистісно орієнтоване навчання тощо.

Головним напрямом діяльності вчителів з підвищення якості освіти є забезпечення високої ефективності навчально-виховної роботи на уроці. Підготовка і проведення кожного уроку — це завжди творчий процес, який є, на думку В.О. Сухомлинського, дзеркалом загальної і педагогічної культури вчителя, мірилом його інтелектуального багатства, показником його кругозору і ерудиції.

Кожен урок, виступаючи частиною занять з тієї чи іншої теми курсу, повинен бути самостійною логічною одиницею цієї теми з суворого послідовністю змісту, дидактичної мети, діяльності вчителя і учнів. Якість уроку залежить від правильності визначення компонентів навчально-виховного процесу, їх логічного бездоганного втілення в структурі і змісті заняття.

Для підвищення якості освіти сьогодні особливо важливим є міцний союз психолого-педагогічної науки і педагогічної практики. Практичний досвід потребує постійного осмислення позицій теоретичного знання. Такий самоаналіз, методологічна рефлексія допоможуть кожному вчителю досягти хороших результатів роботи, а такий аналіз передового досвіду дасть можливість виявити в ньому все справді нове й цінне. Опора на наукові психолого-педагогічні засади допоможе підвищити якість освіти.

Семен Гончаренко, академік АПН України відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті

ГОЛОВНЕ – ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Семен Гончаренко

У сучасному світі зростає значення освіти як одного з найважливіших факторів формування нової якості не лише економіки, а й суспільства в цілому. Її роль постійно зростає зі зростанням впливу людського капіталу.

Нові цивілізаційні виклики закономірно приводять багато країн до нового «освітнього буму», до хвилі глибоких реформ чи модернізації систем освіти – це відбувається в таких різних країнах світу, як США і Велика Британія, Китай, країни Східної Європи, Південно-Східної Азії і Південної Америки тощо. В цих країнах швидкими темпами розвивається «філософія якості освіти», зорієнтована на розвиток духовно зрілої творчої особистості, на забезпечення високої якості навчання і якості його результатів. «Філософія якості освіти», яка передбачає перехід від якості педагогічних технологій (точніше, розмов про цю якість) до якості освіти, а в кінцевому рахунку, до якості сформованого соціального інтелекту – є основою системи забезпечення якості освіти в США, Японії, Європі. Йдеться про вироблення якісно нових цілей освіти, нових дидактичних принципів відбору, визначення ціннісно-смыслового навантаження і структуровання змісту освіти, про нові підходи до оцінки якості освіченості учня чи студента.

Українська система освіти поки ще здатна конкурувати з системами освіти передових

успішними, коли проводилися міцною державною владою спільно з суспільством. Інтереси суспільства і держави в галузі освіти далеко не завжди збігаються з галузевими інтересами самої системи освіти, а тому опрацювання і обговорення напрямів розвитку і модернізації освіти не повинні і не можуть замикатися в рамках освітнього співтовариства і освітнього відомства.

Активними суб'єктами освітньої політики повинні стати всі громадяни України, сім'я і батьківська громадськість, держава, її республіканські і регіональні інститути, органи місцевого самоврядування, професійно-педагогічне співтовариство, наукові, культурні, комерційні і громадські інститути – всі, хто зацікавлений у розвитку освіти.

Міцна загальнонаціональна освітня політика важлива й для раціонального використання тих мізерних коштів, які виділяються на освіту. Адже не секрет, що часто гроші витрачаються не на оновлення освіти як такої, не на вдосконалення змісту і технологій освіти, не на створення нових підручників, а в основному на бюрократичні структури, на утримання чиновників як управлінців, на проведення адміністративно-бюрократичних ігор на освітньому полі: зовнішнє тотальне тестування, створення бюрократичних структур для імітації інноваційних процесів, моніторингів якості чогось, ігор в акредитацію навчальних закладів, на реалізацію вигадок Болонського процесу тощо. Той безумовний факт, що освітній процес, його вдосконалення, підвищення якості відбувається не в управлінських структурах, а в конкретних школах і вищих навчальних закладах, у роботі конкретних педагогів, безпосередньо в класах і аудиторіях спільними зусиллями педагогів і учнів чи студентів повністю ігнорується.

У бурхливих нескінченних і не дуже кваліфікованих дискусіях про бакалаврати, магістратури, кредити, рейтинги та модулі, акредитації, інновації, компетенції, технології, про зовнішнє тотальне тестування, про корупцію в освіті, профільне навчання в старшій школі та інші атрибути модернізації освітянські і наукові чиновники якось призабули, що українська середня і вища школи відстають від шкіл розвинутих країн світу в найголовнішому – в якості самого навчального процесу. Наші діти все рідше стають переможцями міжнародних предметних олімпіад, поступаючись першістю

необхідність засвоєння нинішніх навчальних програм. Школа середня й вища дають в основному «мертві знання», якими учні й студенти не вміють користуватися. Разом з тим школа ще не дає трьох найважливіших складових стандарту знання XXI ст.: інформатики (зокрема вміння вести пошук і відбір інформації), іноземних мов і базових соціальних дисциплін (економіки і права). Освітянські чиновники не з великого розуму розвалили шкільну математичну і природничо-наукову освіту, перевели вивчення їх на віртуальне.

Професійна освіта, у свою чергу, ще не здатна належно розв'язати проблему «кадрового голоду», обумовленого новими вимогами до рівня кваліфікації робітників. Водночас багато випускників установ професійної освіти не можуть знайти собі роботу, визначити власну «нішу» – в сучасному економічному житті.

Педагогічну громадськість України заповнила ейфорія інноваційних перетворень. Важко сьогодні знайти на мапі країни хутір, село, районний центр чи місто, де б не створювалися інноваційні навчальні заклади, не реалізувалися якісь інноваційні підходи до навчально-виховного процесу, не створювалися якісь бюрократичні структури для керівництва інноваційними процесами. Галасу багато, а результатів мало. Говорити про освітню новачку можна лише тоді, коли її можна порівняти з якоюсь соціальною потребою, на задоволення якої ця новачка і спрямована. Саме рівень і характер соціальних потреб визначають спрямування і успіх роботи з упродовження чогось нового. Тому їхнє обгрунтування повинно враховувати конкретні тенденції і напрями соціально-педагогічного розвитку, не обмежуючись лише вузькоприкладними завданнями. Це можливо, оскільки часто інноваційна діяльність зводиться до безсистемного нагромадження дрібних, непринципових новачок, не зв'язаних як між собою, так і з соціальними цілями і цінностями.

Сьогодні стає все більш очевидним, що класична модель освіти Коменського, Песталлоцці, Фребеля, Гербарта, Дістервега, Дьюї, Ушинського, Макаренка фактично вичерпала себе: вона вже не відповідає вимогам, які ставить до школи і освіти сучасне суспільство і виробництво. У зв'язку з цим, мабуть, треба шукати новий комплекс педагогічних і філософських ідей, які створили б інтелектуальну основу для сучасної школи. Не випад-

віти, розглядається історія освітніх систем, вплив філософії на освіту. Шкода лише, що в нас зусиллями багатьох науковців філософія освіти перетворилася на «філософствування в освіті». А проте філософія освіти поставила перед методиками навчальних предметів такі вимоги, як зміна їхнього «рецептурного, описового характеру, підвищення ролі експерименту, виявлення шляхів формування пізнавальної самостійності і творчої активності учнів у навчальній діяльності, підвищення ефективності навчального процесу, усунення навчальних перевантажень учнів. Розвиток нових технологій навчання, здійснення комп'ютеризації навчання обумовлюють необхідність досліджень, спрямованих на опрацювання навчальних програм з застосуванням ЕОМ, мов програмування, визначенням місця комп'ютера в кожному навчальному предметі і ролі вчителя, виявлення співвідношення комп'ютера та інших засобів навчання, опрацювання програм, спрямованих на особистісно орієнтоване навчання тощо.

Головним напрямом діяльності вчителів з підвищення якості освіти є забезпечення високої ефективності навчально-виховної роботи на уроці. Підготовка і проведення кожного уроку – це завжди творчий процес, який є, на думку В.О. Сухомлинського, дзеркалом загальної і педагогічної культури вчителя, мірилом його інтелектуального багатства, показником його кругозору і ерудиції.

Кожен урок, виступаючи частиною занять з тієї чи іншої теми курсу, повинен бути самостійною логічною одиницею цієї теми з суворою послідовністю змісту, дидактичної мети, діяльності вчителя і учнів. Якість уроку залежить від правильності визначення компонентів навчально-виховного процесу, їх логічно бездоганного втілення в структурі і змісті занять.

Для підвищення якості освіти сьогодні особливо важливим є міцний союз психолого-педагогічної науки і педагогічної практики. Практичний досвід потребує постійного осмислення позицій теоретичного знання. Такий самоаналіз, методологічна рефлексія допоможуть кожному вчителю досягти добрих результатів роботи, а такий аналіз передового досвіду дасть можливість виявити в ньому все справді нове й цінне. Опора на наукові психолого-педагогічні засади допоможе підвищити якість освіти.